

Adroddiad i'r:	Cyngor
Dyddiad y Cyfarfod:	9 Medi 2014
Aelod Arweiniol / Swyddog:	Y Cynghorydd Hugh Evans, Arweinydd
Awdur yr Adroddiad:	Mohammed Mehmet, Prif Weithredwr
Teitl:	Dyfodol Cyngor Sir Ddinbych

---

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

- 1.1 Mae Cyngor Sir Ddinbych yn wynebu penderfyniad strategol pwysig am ei ddyfodol. Rhaid gwneud y penderfyniad yn sgil y cyd-destun ariannol difrifol ar gyfer llywodraeth leol, a'r cynigion yn y Papur Gwyn – Diwygio Llywodraeth Leol.
- 1.2 Mae'r cyngor, fel pob cyngor lleol yng Nghymru, ar hyn o bryd yn cynllunio ar gyfer toriadau na welwyd mo'u tebyg i swyddi a gwasanaethau dros y tair blynedd nesaf, gyda'r posibilrwydd o doriadau pellach ar ôl yr etholiadau llywodraeth leol nesaf ym mis Mai 2017. Rhagwelir y bydd cynildeb yn y sector cyhoeddus yn parhau tan o leiaf 2022. Mae'n ymddangos yn sicr y bydd tair blynedd neu fwy o doriadau llym yn trawsnewid siâp y cyngor yn y dyfodol ac yn lleihau lefel y gwasanaethau y gall eu darparu i'w drigolion yn sylweddol.
- 1.3 Ar yr un pryd, mae'r Papur Gwyn yn gorfodi'r Cyngor i ddewis rhwng uno gwirfoddol gyda Chyngor arall, erbyn Ebrill 2018, neu wynebu'r posibilrwydd o uno gorfodol erbyn Ebrill 2020.
- 1.4 Y penderfyniad strategol sy'n wynebu'r Cyngor yw a ddylid, o ystyried y cyd-destun ariannol heriol, ffafrio'r opsiwn o uno gwirfoddol, yn enwedig os y gallai'r opsiwn hwnnw gynorthwyo i leihau lefel y toriadau y mae'r Cyngor yn eu hwynebu ar hyn o bryd. Fel arall, gallai'r cyngor wrthod yr opsiwn o uno gwirfoddol, am y tro, a chanolbwyntio ei adnoddau ar reoli'r toriadau a chynnal gwasanaethau hyd eithaf ei allu heb i'r uno dynnu ei sylw oddi ar hynny, o leiaf am y tair blynedd nesaf. Mae'r dewis yn un anodd ac ni ddylid ei wneud heb ei ystyried o ddifrif.
- 1.5 Mae'r adroddiad hwn yn cynnig dadansoddiad o'r materion allweddol cysylltiedig, ac yn argymhell i'r aelodau pa lwybr i'w gymryd. Mae hefyd yn gofyn i'r penderfyniad hwn gael ei gyflwyno'n ffurfiol i Lywodraeth Cymru erbyn 1 Hydref 2014.

2. Beth yw'r rheswm dros wneud yr adroddiad hwn?

- 2.1 Cyhoeddwyd y Papur Gwyn – Diwygio Llywodraeth Leol <http://wales.gov.uk/docs/dsijlg/consultation/140725-white-paper-consultationv2-en.pdf> ar gyfer ymgynghoriad ar 8 Gorffennaf 2014. Bydd y cyfnod ymgynghori'n dod i ben ar 1 Hydref 2014 am 23:59. Pwrpas yr adroddiad hwn yw nodi'r prif gynigion yn y Papur Gwyn, darparu asesiad strategol o'r opsiynau y mae'n eu cyflwyno i'r cyngor a gofyn am i ni benderfynu a ydym am gyflwyno datganiad o'n diddordeb mewn uno'n wirfoddol â Chyngor Bwrdeistref Sirol Conwy. Rhaid cyflwyno datganiad o ddiddordeb erbyn mis Tachwedd 2014 a bydd angen sicrhau cytundeb Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy.

3. Beth yw'r Argymhellion?

- 3.1 Gofynnir i'r Cyngor gytuno, yn amodol ar ddod i gytundeb â Chyngor Bwrdeistref Sirol Conwy, fod y ddau gyngor yn bwrw ymlaen i ddatblygu datganiad o ddiddordeb ar y cyd i uno'n wirfoddol erbyn mis Ebrill 2018 a chyflwyno'r datganiad o ddiddordeb hwn i Lywodraeth Cymru erbyn mis Tachwedd 2014, ar yr amod y gall y ddau gyngor:
- i. Sicrhau pecyn cyllid a chefnogaeth sylweddol a rhwymol gan Lywodraeth Cymru; ac
  - ii. Unwaith y bydd y ddau awdurdod a Llywodraeth Cymru'n cytuno ar y datganiad o fwriad ym mis Tachwedd 2015 bod y cytundeb yn rhwymol ar bob un o'r tri phartner
- 3.2 Bydd y 'pecyn cyllid a chefnogaeth sylweddol' y cyfeirir ato yn cael ei drafod gyda Llywodraeth Cymru ac yn cael ei gyflwyno i aelodau Sir Ddinbych a Chonwy i'w ystyried cyn cytuno i fwrw ymlaen.

4. Manylion am yr adroddiad

4.1 Cyflwyniad

- 4.1.1 Gellir disgrifio'r Papur Gwyn fel un sydd a dwy ran iddo. Mae'r rhan gyntaf yn cynnwys adrannau ar 'Ddemocratiaeth a Chraffu', 'Llywodraethu Cymunedol', 'Partneriaeth a Chydweithio' a 'Pherfformiad'. Roedd ymateb Sir Ddinbych i'r Comisiwn ar Lywodraethu a Darparu Gwasanaethau Cyhoeddus yn gynhwysfawr ar bob un o'r meysydd hyn ac, yn hytrach nag ailadrodd y cyfraniad hwnnw, cynigir bod y cyngor yn tynnu sylw Llywodraeth Cymru iddo yn ei ymateb i'r Papur Gwyn.
- 4.1.2 Mae'r ail ran, a diben canolog y Papur Gwyn, yn amlinellu'r camau angenrheidiol tuag at uno awdurdodau lleol i greu sefydliadau mwy o faint a 'mwy cynaliadwy'. Cynigir bod y aelodau'n ystyried goblygiadau'r rhan hon o'r papur yn ofalus ac yn datblygu ymateb erbyn dyddiad cau'r ymgynghoriad, 1 Hydref 2014.

4.2 Dyfodol Llywodraeth Leol

- 4.2.1 Mae'r Papur Gwyn yn nodi, fel ei hoff ddewis, rhaglen o uno awdurdodau lleol a fyddai'n lleihau'r nifer presennol o 22 awdurdod lleol i 12, gyda thri yng Ngogledd Cymru a Sir Ddinbych yn uno â Chonwy. Dyma'r opsiwn cyntaf a gynigiwyd gan y Comisiwn ar Lywodraethu a Darparu Gwasanaethau Cyhoeddus. Mewn ymateb i ymgynghoriad y Comisiwn, roedd Cyngor Sir Ddinbych wedi mynegi ei wrthwynebiad i ad-drefnu llywodraeth leol ar y pryd, ond cytunodd hefyd, pe bai ad-drefnu llywodraeth leol yn digwydd, fod yr opsiwn o gael tri awdurdod lleol yng Ngogledd Cymru yn well na'r opsiynau eraill. Mewn geiriau eraill, os bydd yr uno'n digwydd bydd y cynnig yn y Papur Gwyn yn cyd-fynd â pholisi Cyngor Sir Ddinbych.
- 4.2.2 Mae Llywodraeth Cymru yn dal i dderbyn sylwadau ar gyfluniadau eraill, ond hyd yma ni chyflwynwyd unrhyw gynigion penodol iddynt, wedi'u cefnogi gan dystiolaeth, a'u cefnogi gan yr awdurdodau presennol. Mae Llywodraeth Cymru yn annhebyg o gefnogi unrhyw gynnig sy'n croesi ffiniau iechyd a Heddlu presennol ac ni fydd yn cefnogi cynigion sy'n newid ffiniau awdurdodau lleol presennol.
- 4.2.3 Mae'r Papur Gwyn yn nodi'n glir nad oes digon o amser i ddatblygu, cynllunio a deddfu ar gyfer rhaglen lawn o uno cyn etholiadau nesaf y Cynulliad Cenedlaethol ym mis Mai 2016. Ni fydd Bil i uno awdurdodau'n cael ei gyflwyno felly i'r Cynulliad Cenedlaethol yn ystod tymor y cynulliad, sy'n dod i ben ym mis Ebrill 2016.
- 4.2.4 Bydd Bil drafft yn cael ei gyhoeddi yn hydref 2015 ar gyfer ymgynghoriad fel bod Llywodraeth Cymru, a fydd yn cael ei ethol ym mis Mai 2016, mewn sefyllfa i benderfynu'n fuan a ddylid bwrw ymlaen a sut i wneud hynny. Fodd bynnag, yn sgil 'yr achos strategol cryf dros weithredu ar frys', mae Llywodraeth Cymru'n prysur barhau i ddatblygu'r rhaglen o uno ac yn caniatáu i awdurdodau lleol sy'n dymuno uno'n wirfoddol i wneud hynny'n gynt.
- 4.2.5 Bydd y ddeddfwriaeth a fydd yn cael ei chyflwyno ddechrau 2015 yn cynnwys darpariaeth ar gyfer uno buan. Mae'r Papur Gwyn wedi addo cyhoeddi 'Prospectws' erbyn haf 2014, yn nodi cymhellion Llywodraeth Cymru ar gyfer uno gwirfoddol. Ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn (1 Medi 2014), nid oedd y 'Prospectws' wedi'i gyhoeddi.

4.3 Amserlen ar gyfer uno

- 4.3.1 Ym mis Ionawr 2015, bydd Llywodraeth Cymru'n cyflwyno Bil cyntaf a fydd yn galluogi gwaith paratoi ar gyfer rhaglen o uno, ond ni fydd hwn yn cynnwys opsiynau penodol ar gyfer uno. Byddai'n cynnwys y grymoedd i alluogi gweinidogion i orchymyn bod Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru yn dechrau'r gwaith o ystyried a gwneud argymhellion ar gyfer trefniadau etholiadol yr awdurdodau newydd arfaethedig.

- 4.3.2 Ym mis Mai 2017 byddai etholiadau llywodraeth leol i'r cyngorau presennol am gyfnod o dair blynedd (oni bai nad oes cynnig i uno'r awdurdod). Ym mis Mai 2019, byddai etholiadau llywodraeth leol i'r awdurdodau newydd, gyda chynghorwyr yn cael eu hethol am gyfnod o dair blynedd. Bydd y cyngorau sy'n deillio o hyn yn bodoli fel 'awdurdodau cysgodol' tan y Diwrnod Breinio ar 1 Ebrill 2020. Ym mis Mai 2022 byddai etholiadau llywodraeth leol llawn, ar gyfer pob awdurdod, yn cael eu cynnal, am dymor arfaethedig o bum mlynedd.
- 4.3.3 Fodd bynnag, pe bai dau neu fwy o awdurdodau'n dymuno uno'n wirfoddol, byddai'r broses yn wahanol. Byddai awdurdodau sy'n dymuno uno'n wirfoddol yn cyflwyno datganiadau o ddi-ddordeb erbyn mis Tachwedd 2014 ac achosion dros uno wedi'u datblygu'n llawn erbyn mis Mehefin 2015. Byddai'r Awdurdodau wedyn yn cyflwyno datganiadau'n cadarnhau eu bwriad erbyn mis Tachwedd 2015. Erbyn mis Chwefror 2016, bydd Gweinidogion Cymru'n datblygu'r is-ddeddfwriaeth angenrheidiol i'w cymeradwyo gan y Cynulliad.
- 4.3.4 Ni fyddai unrhyw etholiadau ym mis Mai 2017 i awdurdodau sy'n dymuno uno'n wirfoddol. Yn hytrach, bydd eu tymor yn cael ei ymestyn tan 2018. Ym mis Hydref 2017, byddai awdurdod cysgodol a chynghor cysgodol yn cael eu sefydlu ar gyfer yr awdurdod unedig, yn cynnwys y corff llawn o gynghorwyr sy'n gwasanaethu ar y cyngorau sy'n uno. Y Diwrnod Breinio ar gyfer y cyngorau newydd a unwyd yn wirfoddol fyddai mis Ebrill 2018. Byddai'r etholiadau cyntaf ar gyfer yr awdurdod newydd yn cael eu cynnal ym mis Mai 2018, yn seiliedig ar wardiau newydd yn dilyn adolygiad etholiadol o'r awdurdod newydd yn ei gyfanrwydd gyda chynghorwyr newydd yn cymryd cyfrifoldeb bedwar diwrnod ar ôl yr etholiadau. Byddant yn gwasanaethu am bedair blynedd hyd nes y bydd rownd llawn o etholiadau lleol yn digwydd ym mis Mai 2022.
- 4.3.5 Mae'n rhaid i awdurdodau lleol sy'n dymuno uno'n wirfoddol, ymrwymo i uno beth bynnag fydd canlyniad etholiadau nesaf Llywodraeth Cymru ym mis Mai 2016.

5. Dadansoddi'r opsiynau

- 5.1 Polisi Cyngor Sir Ddinbych ar ad-drefnu llywodraeth leol yw na ddylai ddigwydd, ond os yw'n digwydd, fod ateb o gael tri awdurdod yng Ngogledd Cymru yn well na'r opsiynau eraill. Yn wir, yr unig ddewis realistig posibl arall yw creu dau awdurdod lleol i gymryd lle'r chwech cyfredol: un yn cynnwys Wrecsam, Sir y Fflint a Sir Ddinbych ac un arall yn cynnwys Ynys Môn, Gwynedd a Chonwy. Mae Aelodau wedi ystyried yr opsiwn hwn o'r blaen ac wedi mynegi'r farn y byddai'n groes i fuddiannau Sir Ddinbych am nifer o resymau, gan gynnwys y gwahaniaeth diwylliannol enfawr (sefydliadol a'r gymuned ehangach) a modelau darparu gwasanaeth. Mae'r rhain yn adlewyrchu'r gwahaniaethau ieithyddol a demograffig sylweddol a fyddai'n hynod heriol i'w datrys, hyd yn oed i gyngor sefydlog gydag adnoddau da. Byddai graddfa uniad o'r fath yn eithriadol o drafferthus ac yn sicr o achosi colli momentwm sylweddol, neu hyd yn oed ddirywiad aruthrol o ran safonau. Mae hefyd ofnau dilys y byddai'r opsiwn hwn yn gwrthio strategaeth adfywio'r

cyngor yng ngogledd y sir a'i strategaethau tref a chymuned ar draws y sir gyfan i'r cyrion. Byddai hefyd yn lleihau llais a chynrychiolaeth Gogledd Cymru ledled Cymru ymhellach.

- 5.2 Ym mis Gorffennaf 2014 cyhoeddodd CLILC ddogfen yn dadlau o blaid 'Awdurdodau Cyfun' <http://www.wlga.gov.uk/wlga-management-sub-committee/17-july-2014/>. Syniad canolog y cynnig yw sefydlu pedwar strwythur rhanbarthol ychwanegol i gymryd cyfrifoldeb am y gwaith o gynnal rhai o swyddogaethau penodol yr awdurdodau lleol, fel datblygu economaidd, cynllunio cludiant, rheoli gwastraff a gwella ysgolion. Mae cydlynid a phragmatiaeth i'r cynnig hwn gan ei fod yn manteisio ar y gwaith a wnaed eisoes ar gyfer 'Adolygiad Simpson', ond nid yw'r cynnig yn mynd i'r afael â'r broblem o anghynaliadwyedd cynyddol 22 awdurdod lleol; ac mae'n ymddangos ei fod yn ychwanegu at y costau ac yn creu mwy o gymhlethdod yn amgylchedd llywodraethu'r sector cyhoeddus. Nid yw felly'n cynnig dewis amgen i'r dewisiadau y mae angen i'r cyngor eu gwneud am ei ddyfodol.
- 5.3 Byddai uno rhwng Sir Ddinbych ac awdurdod arall heblaw am Gonwy, yn hynod annymunol ac yn annhebyg o gael ei gefnogi gan Lywodraeth Cymru, am nifer o resymau: mae daearyddiaeth y rhanbarth yn golygu pe bai Sir Ddinbych yn uno â Sir y Fflint, y byddai'n rhaid i Wrecsam aros fel cyngor annibynnol, a byddai hynny ynddo'i hun yn golygu y gellid diystyru cynnig o'r fath. Yn ogystal, mae demograffeg a diwylliant Sir Ddinbych: yn sefydliadol ac o ran y gymuned ehangach, gwaith ar y cyd a darpariaeth gwasanaeth presennol i gyd yn dadlau yn erbyn ystyried uno Sir Ddinbych gydag awdurdod arall heblaw am Gonwy.
- 5.4 Felly, yr unig ddau opsiwn strategol sydd ar gael ac yn debyg o gael eu cefnogi gan Lywodraeth Cymru a'r ddau awdurdod lleol, yw aros i weld beth sy'n digwydd yn etholiadau Llywodraeth Cymru ym mis Mai 2016, neu ddechrau'r broses uno gyda Chonwy rŵan, ar yr amod wrth gwrs fod Conwy hefyd yn barod i ystyried yr opsiwn. Rhoddir ystyriaeth i'r ddau opsiwn hyn isod.

Opsiwn 1: Aros am etholiad Llywodraeth Cymru ym mis Mai 2016

- 5.5 Mae dwy brif ddadl o blaid yr opsiwn hwn. Y cyntaf yw ei bod yn anodd darogan canlyniad etholiadau nesaf Llywodraeth Cymru; mae posibilrwydd o gael llywodraeth newydd sy'n llai ffafriol tuag at y cynigion i uno na'r un presennol. Pe bai hyn yn digwydd, gallai'r rhai a ddewisodd i uno'n wirfoddol gael eu gadael heb y gefnogaeth a addawyd gan y llywodraeth flaenorol. Pe bai'r cynlluniau i uno'n cael eu dileu ar ôl etholiadau Llywodraeth Cymru, byddai'r rhai a ddewisodd uno'n wirfoddol wedi gweithredu'n rhy fuan. Yr ail ddadl yw na ellir ei reoli'n effeithiol, oherwydd maint y problemau cyllidol a'r newid cysylltiedig y byddai angen mynd i'r afael ag o ar yr un pryd. Mae'r ddwy ddadl hon yn haeddu sylw, er mai'r gwendid amlwg sy'n ganolog iddynt yw eu bod yn methu â chynnig gweledigaeth ar gyfer y dyfodol, ond yn lle hynny, yn cynnig dadleuon tactegol yn unig yn erbyn uno gwirfoddol.

- 5.6 Nid yw dau awdurdod lleol unedol ar hugain yn gynaliadwy bellach ac yn sicr ni fyddant yn gynaliadwy y tu hwnt i 2017/18, os gwireddir y lefel o doriadau sy'n cael eu bygwth ar hyn o bryd. Yn ogystal, rydym yn gwybod fod toriadau yn y sector cyhoeddus yn debygol o barhau tan o leiaf 2022, ac erbyn hynny byddai toriadau llym wedi'u gwneud i wasanaethau statudol allweddol gyda cholledion difrifol o ran swyddi, toriadau ar wasanaethau i drigolion a llithro pellach yn erbyn safonau rhyngwladol. Byddai cost enfawr cael cannoedd o gynghorwyr a 22 strwythur rheoli yn ymddangos hyd yn oed yn fwy anghymesur nag y mae'n ei wneud yn barod. Ar ben hynny, nid yw'r ddadl hon yn cynnig unrhyw ateb o ran yr hyn a fyddai i ddod nesaf. Erbyn hynny byddai ad-drefnu, o ryw fath, yn ymddangos yn anochel, a byddai difrod aruthrol wedi'i wneud yn barod. O ystyried yr hyn a wyddom am gyllid sector cyhoeddus yn y dyfodol agos, mae'n ymddangos mai dyma fydd canlyniad anochel yr opsiwn 'Aros i Weld'.
- 5.7 Yn ogystal, mae'r ddadl hon yn rhagdybio fod uno yn beth gwael; gorfodaeth y dylai llywodraeth leol geisio ei osgoi. Yn sicr, byddai cynnig i uno dau awdurdod gwan i greu un awdurdod unigol, mwy o faint a gwan yn syniad gwael iawn. Yn yr un modd, os yw diwylliant, demograffeg neu gymhwysedd awdurdodau yn sylweddol wahanol, gallai uno wneud pethau'n llawer gwaeth am amser hir, yn enwedig os ceisir cyflwyno'r uno ar yr un pryd â thoriadau na welwyd mo'u tebyg i wasanaethau. Ond nid dyma'r sefyllfa yn achos cynghorau Sir Ddinbych a Chonwy. Mae'r awdurdodau hyn yn debyg iawn o ran diwylliant a demograffeg, yn darparu gwasanaethau cymharol dda ac nid ydynt yn rhy fawr, hyd yn oed gyda'i gilydd. Felly byddai uno yn opsiwn rhesymol, hyd yn oed pe bai eraill yn y rhanbarth a'r tu hwnt yn cael eu 'hesgusodi' ar ôl etholiadau mis Mai 2016. Yn wir, pe bai'r ddau gyngor yn uno ac eraill yn peidio, byddai'r cyngor newydd unedig yn fwy pwerus, gyda mwy o adnoddau ac mewn sefyllfa strategol i fanteisio ar gyfleoedd cenedlaethol a rhyngwladol.
- 5.8 Yr ail ddadl dros yr ymagwedd 'Aros i Weld' yw'r gallu i reoli. Ar hyn o bryd mae'r ddau gyngor yn paratoi am sawl blwyddyn o doriadau digynsail. Ni ellir tan-bwysleisio effaith rheoli hyn. Mae llawer o'r cynigion mwyaf anodd gan gynnwys newid trawsnewidiol i ofal cymdeithasol, toriadau i addysg, cael gweithgareddau penodol o'r tu allan a diswyddiadau ar raddfa fawr i gyd yn heriau arwyddocaol a fydd yn mynnu ymgysylltiad llawn ein pobl fwyaf medrus. Bydd angen rhoi sylw cyson ac ymgysylltu â'r cyhoedd ar nifer o'r toriadau dadleuol. Mae hefyd gan y cyngor Gynllun Corfforaethol uchelgeisiol, gan gynnwys prosiectau cyfalaf sylweddol mewn addysg sydd ond yn dechrau cael eu cyflwyno. Ar yr un pryd, mae her i'r safonau. Er enghraifft, mae safonau addysgol yng Nghymru yn isel o'u cymharu â safonau rhyngwladol a dim ond dechreuad yw gwneud yn dda mewn termau Cymreig; byddai llithro'n ôl yn annerbyniol.
- 5.9 Mae ceisio rheoli hyn tra hefyd yn cynllunio a rheoli'r broses o uno dau awdurdod yn llawn risgiau. Hyd yn oed gyda thimau rheoli cryf a sefydlog, na ellir eu gwarantu, oherwydd, yn ddealladwy, bydd staff yn dechrau gadael i sicrhau swyddi parhaol yn rhywle arall, ac nid oes gan y naill awdurdod na'r llall y gallu i wneud hyn i gyd yn dda, ar yr un pryd.

5.10 Gallai casgliad y ddadl hon awgrymu mai'r strategaeth orau fyddai canolbwyntio gallu'r cyngor ar wneud toriadau a chynnal safonau ar gyfer yr ychydig flynyddoedd nesaf a throi ei sylw at yr uno ar ôl yr etholiadau lleol nesaf ym mis Mai 2017, os yw hynny'n dal i fod yn berthnasol. Fodd bynnag, erbyn hynny byddai'r Cyngor ar ei drydedd flwyddyn o doriadau llym a byddai wedi'i ymrwymo i o leiaf dair blynedd arall o doriadau llym gan y byddai'n cymryd o leiaf mor hir â hynny i roi unrhyw gynlluniau ad-drefnu ar waith. Ar y pryd hwnnw byddai'r cyngor naill ai mewn stad o ansicrwydd neu'n dechrau ystyried uno gorfodol.

Opsiwn 2: Uno gwirfoddol gyda Chonwy

5.11 Os derbynnir bod uno, neu rywbeth arall a fyddai'n arwain at gau Sir Ddinbych o fewn y chwe blynedd nesaf, yn anochel, mae nifer o fanteision i ddewis uno cynharach:

- Gallai fod yn bosibl taro bargaen gyda Llywodraeth Cymru sy'n galluogi'r cyngor i osgoi gwneud y toriadau gwaethaf a chreu amser i sicrhau arbedion o'r uno i ddiogelu gwasanaethau;
- Mae mis Ebrill 2018 yn well na mis Ebrill 2020 gan y byddai cyfnod byrrach o amhariad cynllunio, cyfnod byrrach o ansicrwydd a llithriad a chyfnod byrrach o reoli gyda chyfyngiadau (fel yr addawyd yn y Papur Gwyn);
- Mae uno gwirfoddol, yn hytrach nag uno gorfodol, yn gosod y naws gywir ar gyfer diwylliant y sefydliad newydd yn y dyfodol;
- Byddai mwy o gyfleoedd i'r cynghorau reoli eu tynged eu hunain;
- Byddai un set yn llai o etholiadau'n rhoi mwy o amser a mwy o sefydlogrwydd i gynllunio'r uno.

Mae yna hefyd rhai anfanteision a risgiau sylweddol:

- Byddai'r Awdurdod Cysgodol arfaethedig, a fyddai'n cael ei sefydlu ym mis Hydref 2017, yn cynnwys dros 100 o gynghorwyr, gyda Chabinet o ddim mwy na 10, tan fis Mai 2018. Byddai rheoli hyn yn her wirioneddol;
- Pe bai anghydfod rhwng Sir Ddinbych a Chonwy yn ystod y broses, byddai'r niwed i enw da yn aruthrol a byddai diwylliant y cyngor newydd, a fyddai'n cael ei sefydlu ym mis Ebrill 2020 (yn ôl pob tebyg), yn cael dechrau gwael iawn, heb sôn am y gwastraff ymdrech ac arian hyd at hynny;
- Pe bai etholiadau Llywodraeth Cymru ym mis Mai 2016 yn creu gweinyddiaeth nad oedd o blaid y cynigion uno, efallai na fyddai'r partner allweddol hwnnw'n rhoi unrhyw gefnogaeth wirioneddol i'r prosiect uno;

- Gall trefnau cynllunio ariannol Llywodraeth Cymru ymddangos yn ddi-drefn, felly mae'n rhaid bod risg na fyddai unrhyw addewidion o gyllid a chefnogaeth, a gynigir i annog uno gwirfoddol, yn cael eu hanrhydeddu.

6. Casgliadau

- 6.1 Mae'n ymddangos yn glir bod aros i weld beth fydd yn digwydd ym mis Mai 2016 mewn gwirionedd yn golygu derbyn y bydd toriadau difrifol i gyllidebau a gwasanaethau'n digwydd am o leiaf y chwe blynedd nesaf, ac wedi hynny mae'r dyfodol naill ai'n un o ansicrwydd neu uno gorfodol. Dyma'r senario boed lefel wirioneddol y toriadau yn 3% neu 4% neu'n ffigwr arall tebyg. Yr unig wahaniaeth mae'r union ffigwr yn gwneud yw o ran amseru. Nid yw gwneud toriadau llym, am sawl blwyddyn, ac yna cael uno gorfodol, yn ymddangos fel canlyniad arbennig o dda ar gyfer y trigolion neu'r cyngor.
- 6.2 Ar y llaw arall, mae risg y bydd uno gwirfoddol, ar hyn o bryd, yn golygu bod gormod ar ein plât, ar yr amser anghywir. Gallai fod yn annoeth i ddibynnu ar Lywodraeth Cymru i roi cefnogaeth gyson dros gyfnod o flynyddoedd, yn enwedig o ystyried tueddiad Llywodraeth Cymru i newid cynlluniau mewn ffordd ddi-drefn. Er enghraifft, y newid sydyn i dybiaethau cyllideb 'dangosol' ar gyfer 2015/16 a'r cyhoeddiad yr un mor sydyn y byddai toriadau sylweddol i grantiau addysg yn ystod y flwyddyn. Mae hanes mentrau ar y cyd Sir Ddinbych a Chonwy yn cynnwys rhai llwyddiannau pwysig, fel y Bwrdd Lleol Diogelu Plant ar y cyd, y Bwrdd Gwasanaethau Lleol a'r tîm Troseddau leuenctid ar y cyd, ond mae hefyd yn cynnwys anawsterau, er enghraifft, uno aflwyddiannus yr adrannau Priffyrdd a'r methiant i gytuno i uno Gofal Cymdeithasol i Blant, er bod achos busnes dros wneud hynny. Mae risg gwirioneddol, felly, y byddai ymgymieriad o'r fath yn methu. Mewn sefyllfa o'r fath byddai rhoi cynnig arni a methu yn waeth na pheidio rhoi cynnig arni o gwbl oherwydd y goblygiadau o ran enw da'r Cyngor, cost ariannol ac ysbryd y staff.
- 6.3 Nid yw'r penderfyniad hwn, felly, yn un syml ac mae risgiau a chostau i'r naill opsiwn a'r llall. At ei gilydd, mae'r opsiwn o uno gwirfoddol yn well yn strategol gan ei fod yn opsiwn ymarferol ar gyfer y ddau gyngor, a gallai gynnig y posibilrwydd o osgoi'r toriadau gwaethaf trwy gyfuniad o sicrhau cytundeb ariannol gyda Llywodraeth Cymru a sicrhau arbedion o'r uno ei hun. Fodd bynnag, dylid ond ystyried yr opsiwn hwn os gellir bodloni dau amod:
- i. Bod y pecyn cyllid a chefnogaeth gan Lywodraeth Cymru yn sylweddol ac yn rhwymol; ac
  - ii. Unwaith y bydd y ddau awdurdod a Llywodraeth Cymru'n cytuno ar y datganiad o fwriad ym mis Tachwedd 2015 bod y cytundeb yn rhwymol ar bob un o'r tri phartner.

Os gellir sicrhau'r amodau hyn, byddai hynny'n caniatáu'r ddau gyngor i leihau lefel y toriadau i wasanaethau ac osgoi'r posibilrwydd o fethiant yn y prosiect naill ai oherwydd anghytundebau lleol neu newid yn safbwynt Llywodraeth Cymru. Os na ellir sicrhau hyn, mae risgiau uno gwirfoddol yn rhy uchel.

7. Goblygiadau Gweithredol

- 7.1 Mae'r adroddiad hwn yn ymwneud â'r penderfyniad strategol ynghylch a ddylai'r cyngor fwrw ymlaen â'r opsiwn o uno gwirfoddol gyda Chyngor Sir Conwy. Os bydd Sir Ddinbych a Chonwy yn penderfynu bwrw ymlaen â'r opsiwn hwn bydd yn rhaid i aelodau a swyddogion droi eu sylw yn sydyn iawn at rai ystyriaethau gweithredol gwirioneddol bwysig. Gan gynnwys:
- A yw uno cynnar yn creu cyfleoedd ar gyfer penderfyniadau cynharach ar y cyd ar gyllidebau a dyluniad gwasanaethau?
  - Beth yw'r cynllun a'r broses fwyaf priodol ar gyfer datblygu achos busnes ar gyfer uno buan?
  - Beth yw'r prif egwyddorion y dylai'r ddau gyngor ymrwymo iddynt?
  - Sut byddai cynghorau'n mynd i'r afael â'r gwahanol lefelau Treth y Cyngor?
  - Sut byddai'r cynghorau'n mynd i'r afael â meysydd gwasanaeth lle mae trefniadau rheoli'n wahanol iawn, er enghraifft, rheoli tai?
  - Sut byddai'r Awdurdod Cysgodol yn gweithio mewn gwirionedd?
- 7.2 Bydd angen mynd i'r afael â'r cwestiynau hyn a nifer o rai eraill yn ystod y cyfnod cynllunio a chyn mis Mehefin 2015.

8. Camau Nesaf

- 8.1 Os yw aelodau'n penderfynu peidio bwrw ymlaen â'r opsiwn o uno gwirfoddol, nid oes unrhyw beth arall i'w wneud, heblaw am roi gwybod i Lywodraeth Cymru erbyn 1 Hydref.
- 8.2 Os bydd aelodau yn penderfynu bwrw ymlaen i ddatgan diddordeb, yn amodol ar yr amodau a nodir yn yr argymhellion, y cam nesaf fyddai aros am ddatganiad sefyllfa gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Conwy.
- 8.3 Os yw cynghorwyr Conwy'n penderfynu yr un fath yna'r cam nesaf yw bod swyddogion Cyngor Sir Ddinbych a Chyngor Bwrdeistref Sirol Conwy'n craffu'r 'Prospectws' yn fanwl o ran uno gwirfoddol, a dylai gael ei gyhoeddi yn fuan. Bydd hyn yn egluro pa gefnogaeth y mae Llywodraeth Cymru'n ei gynnig ar gyfer uno gwirfoddol ac os yw parhau â'r syniad yn fuddiol ai peidio.
- 8.4 Os yw'r gefnogaeth gan Lywodraeth Cymru'n bodloni amodau Cyngor Sir Ddinbych, fel y gosodwyd yn yr argymhellion, yna byddai swyddogion Sir Ddinbych yn ymgysylltu â swyddogion Conwy gyda'r diben o ddatblygu datganiad diddordeb a'i gyflwyno i Lywodraeth Cymru ym mis Tachwedd 2014.
- 8.5 Os byddai Conwy'n penderfynu yr un fath, byddai'r ddau dîm corfforaethol a swyddogion Llywodraeth Cymru wedyn yn nodi strategaeth a phroses gynllunio i'r aelodau eu cymeradwyo. Byddai hyn yn nodi sut mae'r ddau awdurdod yn bwriadu datblygu'r cynllun busnes, sy'n rhaid ei gyflwyno i Lywodraeth Cymru erbyn mis Mehefin 2015.

8.6 Bydd y cynllun busnes drafft yn cael ei roi gerbron y ddwy set o aelodau i'w ystyried cyn y caiff ei gyflwyno i Lywodraeth Cymru. Os yw'r ddwy set o aelodau'n cytuno bryd hynny bod yr achos busnes yn gryf, byddai'r cynllun yn cael ei gyflwyno i'w gymeradwyo. Os na fydd yr achos busnes yn gryf, byddai'r broses yn dod i ben.

8.7 Yna, byddai cyfnod pellach, tan fis Tachwedd 2015, er mwyn mireinio'r cynllun busnes a'i ailgyflwyno fel Datganiad o Fwriad y ddau awdurdod. Byddai cynllunio ffurfiol ar gyfer uno'n dechrau ar ôl mis Tachwedd 2015 a byddai'r Cyngor Cysgodol yn cael ei sefydlu ym mis Hydref 2017.

9. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

9.1 Nid yw'r penderfyniad a ofynnir amdano yn effeithio ar flaenoriaethau corfforaethol y cyngor ar hyn o bryd.

10. Beth fydd y gost a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

10.1 Nid oes unrhyw gostau i'r argymhellion ac eithrio amser uwch reolwyr.

11. Beth yw prif gasgliadau'r Aseiad o Effaith ar Gydraddoldeb a gynhaliwyd ar y penderfyniad? Dylid cynnwys templed o'r Aseiad o Effaith ar Gydraddoldeb fel atodiad i'r adroddiad.

11.1 Nid oes unrhyw oblygiadau o ran cydraddoldeb ar hyn o bryd.

12. Pa ymgynghoriadau a gynhaliwyd gan y Pwyllgor Archwilio ac eraill?

12.1 Cynhaliwyd ymgynghoriadau gydag uwch swyddogion yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Conwy a Llywodraeth Cymru, aelodau'r Cabinet ac arweinwyr grwpiau a'r Tîm Gweithredol Corfforaethol

13. Datganiad gan y Prif Swyddog Cyllid

13.1 Nid oes unrhyw oblygiadau ariannol yn yr adroddiad hwn.

14. Beth yw'r risgiau ac a oes unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

14.1 Bydd risgiau sylweddol os byddwn yn bwrw ymlaen â'r cynnig, ond nid ar hyn o bryd. Bydd y rhain yn cael eu hegluro'n gynhwysfawr i'r aelodau eu hystyried ym mis Mehefin 2015, os yw'r cynnig yn datblygu i'r cam hwnnw.

15. Pŵer i wneud y Penderfyniad

15.1 Mae goblygiadau'r cynigion yn effeithio ar bob aelod etholedig a dyfodol y cyngor. Felly mae'n briodol ceisio cefnogaeth y Cyngor llawn.